

Nawiązania do stylu barokowego w poezji polskiej XX wieku

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa. Sonet*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 148.
- Źródło: Daniel Naborowski, *Krótkość żywota*, [w:] .
- Źródło: Grażyna Bujala, *Przeciwko „współczesnym chudopachołkom stylu”. O baroku w poezji Jerzego Harasymowicza*, „Acta Universitatis Lodzoiensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, nr 7, s. 408–409.
- Źródło: Jerzy Harasymowicz, *Droga przez las*, [w:] tegoż, *Cuda*, Warszawa 1956, s. 61–62.
- Źródło: Jarosław Marek Rymkiewicz, *Na trupa (II)*, [w:] *Anatomia*, Warszawa 1970, s. 23–24.

- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa. Sonet*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 148.
- Źródło: Jarosław Marek Rymkiewicz, *Epitafium dla Rzymu*, [w:] *Metafizyka*, Warszawa 1963, s. 37.
- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do motyla. Sonet*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 150.
- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *O swojej pannie*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 79–80.
- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do kanikuły*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 8.
- Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Epitafium Rzymowi*, Kraków 2011, s. 56.
- Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśń IV. O cnocie szlacheckiej*, Kraków 1903, s. 28.

Nawiązania do stylu barokowego w poezji polskiej XX wieku

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Współczesna kultura, a zatem także literatura, została wzniesiona na fundamentach zakładanych przez twórców wielu wcześniejszych pokoleń. Jednym z elementów tej solidnej podbudowy jest poezja i proza barokowa, które inspirowały wielu polskich pisarzy XX wieku, uznawanych dziś za najważniejszych poetów minionego stulecia.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz cechy stylu barokowego.
- Omówisz odniesienia barokowe w poezji polskiej XX wieku.
- Wykażesz cechy stylu barokowego w tekstach różnych twórców.

Przeczytaj

Poezja barokowa – obok romantycznej i [klasycznej](#) – stanowiła najważniejsze źródło inspiracji dla literatury polskiej XX wieku. Twórców minionego stulecia fascynował metafizyczny charakter XVII-wiecznego pisarstwa, jego tematyka, ukazany światopogląd epoki oraz sama materia poetycka – język. Z twórczości barokowej czerpali najwięksi polscy poeci i pisarze: Witold Gombrowicz, Stanisław Mrozek, Stanisław Barańczak, Zbigniew Herbert. Interesujące relacje można odnaleźć także między poezją pierwszej połowy XVII wieku a twórczością [Jarosława Marka Rymkiewicza](#) i [Jerzego Harasymowicza](#).

Hiperbole

Inne nazwy hiperboli to przesadnia i wyolbrzymienie. Ten zabieg stylistyczny polega na celowej przesadzie w opisie przedmiotu, zjawiska, osoby itp. Dzięki jej wykorzystaniu tworzy się zdeformowany obraz świata, bardzo charakterystyczny dla sztuki baroku.

((Jan Andrzej Morsztyn

Do kanikuły

Co Nowa Zima ma zimy i mrozów,
Co lodowate morze, kędy wozów
Większy pożytek, niżli krzywych łodzi;
Co Wołga, którą Moskwicin przechodzi,
Cały rok lodem kryje zimne wody:
Wszystkie te w piersiach ma mrozy i lody

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do kanikuły*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 8.

Inwersje

Kolejnym środkiem stylistycznym, po który chętnie sięgali twórcy barokowi, jest inwersja, czyli zastosowanie przestawnego szyku w zdaniu. O ile we wcześniejszej epoce stawiano sobie za cel jasność i prostotę, o tyle w drugiej połowie XVII wieku autorzy dążyli do osiągnięcia efektu niezwykłości, formalnej oryginalności. Gdyby w cytowanym poniżej zdaniu zastosowano neutralny szyk zdania, brzmiałoby ono: „Granice koronne i bronione od zdradnych sąsiad pocziwą zbroją dadzą sławą wiecznie żywą”. Tymczasem Sęp Szarzyński pisze tak:

((Mikołaj Sęp Szarzyński

Pieśń IV. O cnocie szlacheckiej

Da pospolite prawo nieskończone
Imię swym stróżom, dadzą obronione
Granice zbroją koronne pocziwą
Od zdraдных sąsiad sławę wiecznie żywą.

Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśń IV. O cnocie szlacheckiej*, Kraków 1903, s. 28.

Anafory i epifory

Anafora jest rodzajem strukturalnego środka stylistycznego, który polega na powtórzeniu wyrazu lub całego wyrażenia na początku każdego kolejnego wersu. Jej wykorzystanie w utworach często wiązało się z popisem pisarskiego kunsztu i było elementem poetyckiego [konceptu](#).

((Jan Andrzej Morsztyn

O swojej pannie

Biały jest polerowny alabastr z Karrary,
Białe mleko przysłane w sitowiu z koszary,
Biały łabęć i białym okrywa się piórem,
Biała perła nieczęstym zażywana sznurem,
Biały śnieg świeżo spadły, nogą nie deptany,
Biały kwiat lilijowy za świeża zerwany,

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *O swojej pannie*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 79–80.

Wykrzyknienia

W renesansie twórcy dążyli, by ich dzieła sytuowały się po stronie rozumu, zaś następujący po nim barok – emocji. Wykrzyknienia to figury stylistyczne bardzo często wykorzystywane w celu wyrażenia uczuć – stąd właśnie ich wysoka frekwencja w poezji barokowej.

((Jan Andrzej Morsztyn

Do motyla. Sonet

O! Gdybyż wolno równym powołaniem
Dla tej, której się ognie we mnie niecą,
Umrzeć, złożywszy pierwej usta z usty!

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do motyla. Sonet*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 150.

Makaronizmy

Makaronizmem nazywamy wtęć z języka obcego. Dla twórczości barokowej szczególnie charakterystyczne było wplatanie wyrazów i zwrotów z języka łacińskiego.

„Przyjechaliśmy tedy do Olszówki *ipso die festi Beatissimae Mariae Virginis*, zażywszy nabożeństwa u obrazu cudownego N. Panny”. (Pamiętniki J. Ch. Pasek).

Turpizm

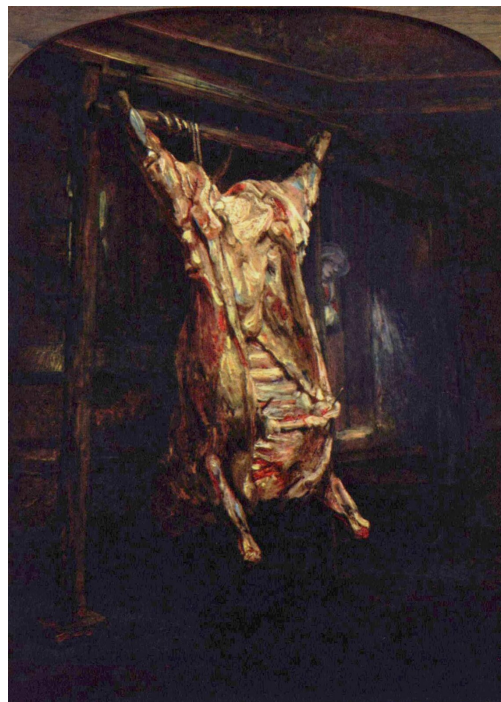
Turpizm bywa także określany jako „antyestetyzm”. Jest to nurt, który polega na wywołaniu estetycznego szoku w odbiorcy przez wprowadzenie do dzieła literackiego zjawisk, przedmiotów itp. powszechnie uznawanych za brzydkie. Niekiedy turpizm odnosi się wręcz do kultu brzydoty.

((Jan Andrzej Morsztyn

Do trupa. Sonet

Ty **krwie**, ja w sobie nie mam
rumianości

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa. Sonet*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 148.

Rembrandt, *Rozpłatany wół*, 1655

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Motywy wanitatywne

Twórcy, wykorzystując **motywy wanitatywne**, nawiązują do pierwszego wersetu Księgi Koheleta: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, czyli: *Marność nad marnościami i wszystko marność* (Koh 1, 1). Motyw ten ukazuje fascynację śmiercią, uświadamia przemijalność i nietrwałość ziemskiego życia człowieka.

((Daniel Naborowski

Krótkość żywota

Godzina za godziną niepojęcie chodzi:
Był przodek, byłeś ty sam, potomek się rodzi.
Krótka rozprawa: jutro – coś dziś jest, nie będziesz,
A żeś był, nieboszczyka imienia nabędziesz;
Dźwięk, cień, dym, wiatr, błysk, głos, punkt – żywot ludzki słynie.

Źródło: Daniel Naborowski, *Krótkość żywota*, [w:] .

Cornelis van Haarlem, *Vanitas*, początek XVII w.

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Barokizacja w poezji polskiej XX wieku

((Grażyna Bujala

Przeciwko „współczesnym chudopachołkom stylu”.

O baroku w poezji Jerzego Harasymowicza

W 1975 r. Jerzy Harasymowicz wydał tomik *Barokowe czasy*, w dwa lata później *Polowanie z sokołem*, a w odstępie kolejnych dwóch lat *Cudnów*. Wiek XVII powraca w jego poezji w całym swoim nieprzebranym bogactwie, jako wielki temat narodowego rachunku sumienia z tego wszystkiego, co określamy mianem „czerepu” społecznych win oraz kulturowego prymitywizmu. Reminiscencje barokowe pojawiły się w naszej rodzimej literaturze szczególnie obficie po 1956 r. Wśród dorobku polskich autorów wymienić należy pełną metafizycznych paradoksów poezję Stanisława Grochowiaka, ukazującą los człowieka jako ciągłą antynomię, nieustanne zawieszenie między oczekiwaniem a spełnieniem, między miłością a śmiercią, marzeniem a rzeczywistością. Barokowość u Grochowiaka przejawia się zarówno na płaszczyźnie światopoglądowej, jak i stylistycznej. Szczególnie bliska jest mu dialektyka metafizyczna Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego, spotęgowana obsesją śmierci.

W twórczości autora *Ballady rycerskiej* daje o sobie znać nadmiar poetyckiej wyobraźni, spotęgowanie kontrastów, ekspresja gestów. [...] Dla Jarosława Marka Rymkiewicza i Jerzego Sity, próbujących odpowiedzieć na odwieczne pytanie: czym jest człowiek i jakie są jego sensy bytowania, źródłem poetyckiej inspiracji jest barokowa poezja metafizyczna, a zwłaszcza liryka Naborowskiego i Morsztynów. [...]

Barokowi wirtuozi słowa za najwyższy postulat stawiali sobie zadziwienie, oczarowanie swoją pomysłowością czytelnika. Wszak już Giambattisto Marino powiedział: „Celem poety jest cudowność, kto nie potrafi zdumiewać niech idzie do stajni”. Bujność wyobraźni, zrywającej w komponowaniu obrazów poetyckich z zasadą harmonii i ładu, uwidocznia się w rozszczepianiu jednej myśli na wiele rozbudowanych przedstawień. [...]

Michał Głowiński mówi o starciu w poezji Harasymowicza między barokowym konceptyzmem i skomplikowaną metaforą a naiwną, dziecięcą prostotą wiersza, gdzie „świat jawi się w kategoriach najprostszych, a unaiwniająca przenośnia idzie w parze ze swoistym doborem słownictwa”. [...] skłonność do zmiany idei czy uczuć w sytuację, w fabułę – to właśnie cechy dziecięcego widzenia świata, podobnie jak liczne w cyklu *Cudów* animizacje czy antropomorfizacje.

Źródło: Grażyna Bujala, *Przeciwko „współczesnym chudopachołkom stylu”. O baroku w poezji Jerzego Harasymowicza*, „Acta Universitatis Lodzoiensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, nr 7, s. 408–409.

Słownik

antycypować

(łac. *anticipare* – poprzedzać) – przewidywać, wyprzedzać to, co ma nastąpić

antyteza

(gr. *antíthesis* – przeciwstawienie) – środek stylistyczny polegający na zestawieniu elementów znaczeniowo przeciwstawnych w jedną całość treściową w celu uzyskania większej ekspresji

decorum

(łac. *decorum* – stosowność) – zgodnie z zasadą *decorum* twórcy powinni dostosować formę do treści, a samo dzieło powinno być jednolite stylistycznie

ipso die festi Beatissimae Mariae Virginis

(łac.) – w sam dzień święta (narodzenia) Najświętszej Marii Panny

klasycyzm

kierunek w kulturze i sztuce europejskiej nawiązujący do wzorów kultury antycznej; też: nurt w literaturze i sztuce różnych epok nawiązujący do wzorców antycznych

koncept

(wł. *concetto* – świetny, wyszukany pomysł) – wyszukany pomysł, na którym poeta opiera konstrukcję wiersza

motyw wanitatywny

(łac. *vanitas* – marność) – motyw mający swą genezę w starotestamentowej Księdze Koheleta, w której czytamy: „Vanitas vanitatum et omnia vanitas”, czyli: „Marność nad marnościami i wszystko marność” (Koh 1,2). Twórcy wykorzystujący motyw ukazują przemijanie i nietrwałość rzeczy tego świata

oksymoron

(gr. *oksýmōros*, od *oksýs* – ostry i *mōros* – tępy) – epitet sprzeczny

turpizm

(łac. *turpis* – brzydki) – nurt w literaturze i sztuce wyrażający się szczególnym zainteresowaniem przedmiotami i zjawiskami nieestetycznymi

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem. Wynotuj różne definicje pojęcia „styl”.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czym różni się styl od stylizacji? Zanotuj definicję, podane w nagraniu rodzaje stylizacji oraz nazwiska pisarzy, którzy po nie sięgali (sięgają) w swojej twórczości literackiej.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P15v5FxH6>

Jednym z kluczowych pojęć dla literaturoznawców, językoznawców, historyków sztuki i kulturoznawców jest ‘styl’. Według Słownika Języka Polskiego PWN można go zdefiniować jako „sposób postępowania, zachowania się i myślenia charakterystyczny dla jakiejś osoby lub środowiska”. To wyjaśnienie będzie szczególnie pomocne dla kulturoznawców i etnografów. Inna definicja stylu mówi, że jest to „zespół cech charakterystycznych dla sztuki jakiejś epoki, jakiegoś regionu lub twórcy”. Ta eksplikacja będzie służyć literaturoznawcom i historykom sztuki. Językoznawcy, ale także badacze literatury posługują się również inną definicją stylu, w myśl której oznacza on „sposób wyrażania się i stałą tendencja w wyborze środków językowych, charakterystyczna dla autora, kierunku, gatunku literackiego, dzieła lub okresu”. Najważniejszą cechą, która łączy wszystkie definicje, jest powtarzalność. Odosobnione, jednostkowe działania artystyczne, sposoby ukształtowania wypowiedzi nigdy nie stworzą stylu.

Niekiedy autorzy dzieł naśladują sposób pisania charakterystyczny dla danego autora, regionu, środowiska czy epoki. Taki zabieg nazwiemy stylizacją. Ze względu na dobór środków językowych możemy wydzielić archaizację, dialektyzację i kolokwializację. W przypadku archaizacji w tekst wplecione zostają wyrazy i wyrażenia charakterystyczne dla minionych epok. Dobrym przykładem archaizacji mogą być powieści historyczne Henryka Sienkiewicza czy popularny *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego. Dialektyzacja polega na takim doborze środków językowych, by oddać język jakiegoś regionu. Doskonałym przykładem z listy lektur jest *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego. Wprowadzając do tekstów język potoczny, autorzy posługują się kolokwializacją. Można ją znaleźć np. w tekstach Doroty Masłowskiej.

Styl barokowy kształtował się niejako w opozycji do stylu literatury doby odrodzenia. Cechuje się bogatą ornamentyką i przepychem. Twórcy zerwali z renesansową harmonią. Najczęściej używanymi środkami artystycznego wyrazu stały się antytezy, czyli zestawienie ze sobą przeciwstawnych elementów, jak np. w popularnej kolędzie: „ogień krzepnie”, „blask ciemnieje”, „ma granice nieskończony”. Innymi popularnymi środkami poetyckimi były oksymorony, czyli sprzeczne epitety (np. „żywy trup”), hiperbole – wyolbrzymienia, inwersje – przestawny szyk zdania, anafory i epifory, paradoksy oraz wykrzyknienia. Bardzo często autorzy w swoje teksty wprowadzali makaronizmy, czyli wyrazy pochodzące z innych języków – w tym przypadku z łaciny. Osią konstrukcyjną utworów mógł być jakiś oryginalny, zaskakujący, błyskotliwy koncept, który miał zaskoczyć czytelnika.

Sprawdź się

Teksty do ćwiczeń

((Mikołaj Sęp Szarzyński

Epitafium Rzymowi

Ty, co Rzym wpośród Rzyma chcąc baczyć, pielgrzymie,
A wždy baczyć nie możesz w samym Rzyma Rzymie,
Patrzaj na okrąg murów i w rum obrócone
Teatra i kościoły, i słupy stłuczone:
To są Rzym. Widzisz, jako miasta tak możnego
I trup szczęścia poważność wypuszcza pierwszego.
To miasto, świat zwalczywszy, i siebie zwalczyło,
By nic niezwalzonego od niego nie było.
Dziś w Rzymie zwyciężonym Rzym niezwyciężony
(To jest ciało w swym cieniu) leży pogrzebiony.
Wszytko się w nim zmieniło, sam trwa prócz odmiany
Tyber, z piaskiem do morza co bieży zmieszany.
Patrz, co Fortuna broi: to się popsowało,
Co było nieruchome; trwa, co się ruchało.

Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Epitafium Rzymowi*, Kraków 2011, s. 56.

((Jarosław Marek Rymkiewicz

Epitafium dla Rzymu

Przybyszu, który Rzymu szukasz w owym Rzymie
I nie znajdujesz w Rzymie żadnej z rzeczy Rzymu,
Patrz. Kolumna złamana i w pałacach kroki
Pokoleń. Tylko wiatry i popiół, i imię.
Ten jest Rzym. Gwiazda może w tych ruinach błądzi
I błyska, jak błyskała i miastu, i światu,
Bo miasto świat zdobyło, a świat zdobył miasto
I wszystko w proch upadło, by znowu czas rządził.
O chwilo, o przemiano. W tym Rzymie ukryty
Inny Rzym wciąż kielkuje, wolny i podbity.
Wszystko ku zmianie pędzi. Tylko Tyber śpiewa

I płynie tam, gdzie morze swe delfiny pasie:
To, co w czasie stać miało, Czas kruszy i zwiewa,
To, co przepływa w czasie, będzie trwało w Czasie.

Źródło: Jarosław Marek Rymkiewicz, *Epitaforium dla Rzymu*, [w:] *Metafizyka*, Warszawa 1963, s. 37.

((Jan Andrzej Morsztyn

Do trupa. Sonet

Leżysz zabity i jam też zabity,
Ty — strzałą śmierci, ja — strzałą miłości,
Ty krwi, ja w sobie nie mam rumianości,
Ty jawne świece, ja mam płomień skryty,
Tyś na twarz suknem żałobnym nakryty,
Jam zawarł zmysły w okropnej ciemności,
Ty masz związane ręce, ja wolności
Zbyszy mam rozum łańcuchem powity.
Ty jednak milczysz, a mój język kwili,
Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze,
Tyś jak lód, a jam w piekielnej śreżodze.
Vanitas Ty się rozsypiesz prochem w małej chwili,
Ja się nie mogę, stawszy się żywiołem
Wiecznym mych ogniów, rozsypać popiołem.

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa. Sonet*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 148.

((Jarosław Marek Rymkiewicz

Na trupa (II)

Leży w sobie ale nie wie komu leży
Ale nie wie komu będzie w co przeminie
Może w trawę się przetrawi w śnieg rozśnieży
Może w wodzie się roztopi może w glinie
Może leży by nam rosło i pęczniało
By nam było choć nie wiemy czym by było
Może leży by się tliło choć zetlało
By się wśniło choć dożgonnie się wyśniło
Twarz błękitna może nam się przepotwarzy
Zeschła ślina może jeszcze będzie śliną
Wargom żółtym inne wargi już się marzą

Zanim będzie może wodą może gliną
Leży w sobie ale jeszcze chciałby służyć
Teraz ty weź teraz ty go spróbuj użyć

Źródło: Jarosław Marek Rymkiewicz, *Na trupa (II)*, [w:] *Anatomia*, Warszawa 1970, s. 23–24.

Jerzy Harasymowicz

Droga przez las

Jeleń już dawno słońce rogami przerzucił
za las, za góry, całe w kukułkach.

W beczce wieczoru niezgrabnie nasz wóz po drodze się toczy
i świecą ćwieki gwiazd w nocy czarnych deszczułkach.

Wracam właśnie ze stacji, tam mą miłą odwiozłem,
ach, czemuś, wozie, nie był wtenczas głupim kozłem,
czemuś nie uderzył z całej siły w drzewo, w kamień,
czemuś rogu dyszla nie skrzywił, czemuś go nie połamał?!

Ona by jeszcze do rana została i bym jej dziękował,
całą noc kapliczki z mych dłoni bym budował
na jej włosów pachnącej łące,
za warkocz, który był pejczem na złe chmury i ukazał mi słońce,
za tę wspaniałą, szaloną burzę, co szła tuż nad ziemią nisko
i przyniosła mi warg kobiecych wąski, czerwony listek.

Ach, gdy przy niej te parę dni byłem,
to się czasem na dzięcioły, jak ordery drzewom przypinają gapilem,
orderzy zdrowotne z długą w powietrzu trocin falującą wstęgą,
a teraz, jakiego koloru był jej grzebyk we włosach, myślę, myślę
nadaremno.

a teraz pusto skrzypią koła i w dali coraz węższy wśród świerków
srebrny pas gwiazd łśni złowrogo nade mną,
jak nad wygnanym z rajy miecz błyszczący anioła złotowłosego
i noc mi wskazuje czarną bez światełka jednego.

Źródło: Jerzy Harasymowicz, *Droga przez las*, [w:] tegoż, *Cuda*, Warszawa 1956, s. 61–62.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz Prawda, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub Fałsz – jeśli jest fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Poezja barokowa intrygowała pisarzy i poetów XX-wiecznych swoją bezpośredniością i jasnością przekazu.	☐	☐
Spośród twórców XX wieku do poezji barokowej sięgali między innymi Jarosław Marek Rymkiewicz, Jerzy Harasymowicz i Stanisław Grochowiak.	☐	☐
Do charakterystycznych środków stylistycznych poezji baroku należą m.in. wyolbrzymienia i przestawnie.	☐	☐
Poeeci barokowi nie stosowali powtórzeń i wykrzyknień jako środków stylistycznych.	☐	☐
Antyestetyczne podejście do opisywanej rzeczywistości łączyło się niekiedy wręcz z kultem brzydoty.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Na podstawie fragmentu artykułu Grażyny Bujały (sekcja „Przeczytaj”) uzupełnij poprawnie zdania.

Styl poezji barokowej powracał w kilku ☐ / nielicznych ☐ tomach poetyckich Jerzego Harasymowicza. Zdaniem Michała Głowińskiego w twórczości poety ściera się barokowy przepych ☐ / koncept ☐ z dziecięcą naiwnością ☐ / bezmyślnością ☐. Poezja Stanisława Grochowiaka obfituje w metafizyczne uniesienia ☐ / paradoksy ☐, a jej „barokowość” rozgrywa się m.in. na poziomie treściowym ☐ / stylistycznym ☐. Jarosław Marek Rymkiewicz podejmował w swojej poezji pytanie o początek ☐ / istotę ☐ człowieczeństwa. Poeta chętnie szukał inspiracji w twórczości Morsztyna ☐ / Morsztynów ☐.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tekst.

Współczesny twórca Jarosław Marek Rymkiewicz przez badaczy literatury jest włączany w nurt / .

W wierszu Rymkiewicza *Epitafium dla Rzymu* / *Epitafium Rzymowi* widzimy nawiązanie do tekstu / .

Pisarz tworzy parafrazę literacką, stylizując swój tekst na utwór / . Cechy tego stylu widzimy w wykorzystaniu typowych dla epoki środków stylistycznych: aliteracji, inwersji, hiperboli czy anafor.

Przykładem aliteracji w tekście Rymkiewicza jest np.

„nie znajdujesz w Rzymie żadnej z rzeczy Rzymu” /

„Bo miasto świat zdobyło, a świat zdobył miasto” , zaś u Sępa Szarzyńskiego to np.

„I trup szczęścia poważność wypuszcza pierwszego.” /

„A wżdy baczyć nie możesz w samym Rzymie Rzymie” . Oba teksty charakteryzują się

bogactwem środków stylistycznych /

oszczędnym operowaniem środkami stylistycznymi , co także jest jedną z cech stylu

barokowego. Wiersz Jarosława Marka Rymkiewicza *Na trupa* jest napisany w estetyce

turpistycznej / klasycznej .

W przeciwieństwie do Morsztyna współczesny poeta zwraca baczniejszą uwagę na

kwiecie miłosne / motywy wanitatywne .

Ćwiczenie 4

Z podanych poniżej cytatów wybierz te, które zawierają jedną z cech charakterystycznych dla stylu barokowego:

aliteracja

„Ty jednak milczysz, a mój język kwili”

inwersja

„Ty, co Rzym wpośród Rzyma chcąc baczyć, pielgrzymie”

„Tyś jak lód, a jam w piekielnej śreżodze”

anafora

„Przybyszu, który Rzymu szukasz w owym Rzymie”

*„Może leży by się tliło choć zetlało
By się wśniło choć dozgonnie się wyśniło”*

apostrofa

„Może w trawę się przetrawi w śnig rozśnieży
Może w wodzie się roztopi może w glinie
Może leży by nam rośło i pęczniało”

makaronizm

„Vanitas Ty się rozsypiesz prochem w małej chwili”

„sam trwa prócz odmiany Tyber”

antyteza

„Ty — strzałą śmierci, ja — strzałą miłości,
Ty krwie, ja w sobie nie mam rumianości,
Ty jawne świece, ja mam płomień skryty,
Tyś na twarz suknem żałobnym nakryty”

W tym Rzymie i krwoty

„W tym Rzymie umiemy
Inny Rzym wciąż kiełkuje”

„A wždy baczyć nie możesz
w samym Rzymie Rzymie”

Ćwiczenie 5

Wybierz poprawne odpowiedzi. Wiersz *Epitańum dla Rzymu* nawiązuje do poetyki baroku poprzez:

- ☐ archaizację stylu
- ☐ liczne antytezy i oksymorony
- ☐ przywołanie gatunku epitańum
- ☐ tematykę dotyczącą przemijania

Ćwiczenie 6

Porównaj wiersze Jana Andrzeja Morsztyna *Do trupa. Sonet* oraz Jarosława Marka Rymkiewicza *Na trupa (II)*. Określ zauważone podobieństwa i różnice między utworami. Przywołaj odpowiednie cytaty.

Ćwiczenie 7

Wiersz Mikołaja Sępa Szarzyńskiego *Epitafium Rzymowi* jest tłumaczeniem utworu XVI-wiecznego poety łacińskiego Janusa Vitalisa. W XX wieku Jarosław Marek Rymkiewicz stworzył kolejną wersję *Epitafium dla Rzymu*. Napisz, na czym polega epitafijność obu wierszy oraz co jest przesłaniem.

Ćwiczenie 8

W wierszu Jerzego Harasymowicza *Droga przez las* wskaż środki wyrazu, które można uznać za odwołanie do konceptów barokowych. Przywołaj przykłady.

Praca domowa

Stwórz kilkuzdaniowy opis swojej drogi do szkoły z wykorzystaniem trzech różnych środków stylistycznych bądź językowych charakterystycznych dla poetyki barokowej.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Nawiązania do stylu barokowego w poezji polskiej XX wieku

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- scharakteryzuje cechy stylu barokowego;
- omówi odniesienia barokowe w poezji polskiej XX wieku;
- wykaże cechy stylu barokowego w tekstach różnych twórców.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;

- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania: Na czym może polegać inspiracja? W jaki sposób poeci innych epok mogą korzystać z dorobku epok wcześniejszych? Wysłuchuje swobodnych wypowiedzi uczniów.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat i cele zajęć. Prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z sekcją „Przeczytaj”. Następnie przechodzą do części multimedialnej i dobierają się w pary. Każda dwójka opracowuje odpowiedzi do poleceń zamieszczonych w sekcji. Przedstawiciele przedstawiają efekty prac.
2. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli klasę na 3 grupy. Każda z nich wykonuje określone zadania.
  - I – ćwiczenia 1, 4, 7 – sekcja „Sprawdź się”
  - II – ćwiczenia 2, 5, 8 – sekcja „Sprawdź się”
  - III – ćwiczenia 3, 6 – sekcja „Sprawdź się”
 Po upływie określonego przez nauczyciela czasu następuje prezentacja efektów pracy grup. Liderzy przedstawiają wnioski, odpowiadają na ewentualne pytania, a nauczyciel udziela komentarzy zwrotnych.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie odpowiadają na pytania podsumowujące:
  - Jakie są cechy stylu barokowego?
  - W jaki sposób wybrani twórcy wykorzystują cechy stylu barokowego w swoich utworach?
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Stwórz kilkuzdaniowy opis swojej drogi do szkoły z wykorzystaniem trzech różnych środków stylistycznych bądź językowych charakterystycznych dla poetyki barokowej.

Materiały pomocnicze:

- Nasiłowska Anna, *Historia literatury polskiej*, Warszawa 2019.
- Czesław Hernas, *Literatura baroku*, Warszawa 1999.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.